

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM

Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Mosonmagyaróvár

Az állati termék előállítás biológiai, technológiai, ökológiai, takarmányozási és ökonomiai kérdései Doktori Iskola

Témavezető:

Dr. Tenk Antal

egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa

AZ EU CSATLAKOZÁS VÁRHATÓ HATÁSA A NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ ÁLLATTENYÉSZTÉSÉRE

Írta:

Dr. Gergely István

Mosonmagyaróvár
2005.

BEVEZETÉS

Magyarország EU csatlakozása korszakos változás volt a magyar mezőgazdaság elmúlt hatvan évének történetében. Egyetlen emberöltőnyi idő alatt negyedszer következett be alapvető változás a gazdálkodás feltételrendszerében. A hatások az egész mezőgazdaságunkat érintik, de jelen ismereteink szerint az állattenyésztésben még a növénytermelésnél is mélyrehatóbb strukturális átalakulást indukálhatnak.

Magyarországon a mezőgazdaság mindig kiemelt szerepet játszott. Ennek elsődleges oka, hogy hazánkban a jó minőségű termőföld lényegesen nagyobb arányban áll rendelkezésre, mint az EU országok átlaga. A kedvező természeti feltételekhez adott hazánkban a mezőgazdasági termeléssel hosszabb távon is aktívan foglalkozni kész népesség, akik hivatásszerűen továbbra is ebből a tevékenységből kívánnak megélni. Ugyanakkor korlátozottan áll rendelkezésünkre a tőke.

A Nyugat-Dunántúli Régió az ország második legfejlettebb térsége, ahol mérete és színvonala alapján kiemelt jelentőségű a mezőgazdasági tevékenység. Hagyományosan állattenyésztő terület, amely az „EU-tizenötök” alkotta nagyrégióval közvetlenül határos. Mezőgazdasági területegységre vetítve itt tenyésztik a legtöbb szarvasmarhát, pulykát és baromfit, magasabb a számosállat létszám, mint az országos átlag.

- Dolgozatomban vizsgálat tárgyává tettem az EU csatlakozás hatására (várhatóan) bekövetkező ágazati változásokat. E vizsgálatok központi témája az állattenyésztés általában, a Nyugat-Dunántúli Régió állattenyésztése pedig részletesen.
- A Régió állattenyésztési eredményeit nemcsak önmagukban, hanem az országos értékek viszonylatában is bemutattam.

- Üzemi adatok felhasználásával, konkrét vállalkozások példáján át elemeztem a különféle állati termékek piaci pozícióit, jövőbeni kilátásait, várható versenyhelyzetét.
- Ráműtöttem néhány fontos, egyéb tényező szerepére, mint a szakmai színvonal, a termelés-technológia állapota, az integráció és a szövetkezés szükségessége, melyek javíthatják a jövedelmezőséget, erősíthetik az ágazatok pozícióját, a termékek piaci versenyképességét.

Az elvégzett saját vizsgálatok, valamint a témával foglalkozó szakirodalom alapján készült helyzetkép birtokában prognózist készítettem a Régió állattenyésztése számára, amely lehetővé teszi egy regionális állattenyésztési struktúra-modell felvázolását. A modell – egyebek mellett – az ágazati termelés volumenéről, a termékek minőségéről, az állatjóléti-higiéniai-, a környezetvédelmi viszonyokról, az üzemtípusról és -métről, a termékpiacról és piaci versenyhelyzetről, valamint a gazdálkodás jövedelméről tájékoztat.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A disszertáció alapját képező kutatómunka a Nyugat-Magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Agrárgazdaságtan és Marketing Tanszékén, Mosonmagyaróváron folyt, 2000-2004. években. A dolgozat első részében a régiós tagoltság kialakulásával, az egyes régiók közötti gazdasági különbségek bemutatásával, ezen belül a Nyugat-Dunántúli Régió részletes elemzésével foglalkozom, de összehasonlító elemzéseket készítettem országos, illetve regionális vonatkozásban is. Az összegyűjtött adatok elsősorban a főbb állatfajok (szarvasmarha, sertés, baromfi)

állománylétszámára, az állattenyésztést folytatók szektoronkénti megoszlására vonatkoznak és a termelés méretét jellemzik. A felhasznált adatok főként a KSH megyei igazgatóságaitól, az AKII-tól és az egyes terméktanácsok központi és megyei képviselőitől származnak.

A vizsgálat módszereit részben hazai, részben pedig külföldi kutatók által e témakörben kipróbált eljárások felhasználásával alakítottam ki. A középtávú prognózisok bemutatásához felhasználtam az European Commission Directorate – General for Agriculture, valamint a FAPRI témával kapcsolatos anyagait.

A disszertáció második felében néhány, a Nyugat-Dunántúli Régióban gazdálkodó állattenyésztő vállalkozások 2000-2004. évekből származó adatainak részletes vizsgálatára került sor. Az állattenyésztő vállalkozások tevékenységének elemzését azért végeztük el, hogy eredményeiket összevethessük a statisztikai-, illetve a teszüzemi vizsgálatokból származó értékekkel. A kutatómunka során 6 mezőgazdasági vállalkozás vizsgálatára, állattenyésztési ágazataik elemzésére került sor. A vállalkozások hozzáférhető adatainak begyűjtését követően az egyes gazdaságok tevékenységét jellemző főbb naturális adatainak és az ezekből számítható főbb üzemgazdasági mutatóinak, valamint a termelés végső eredményének (jövedelmének) elemzését végeztük el.

Az adatbázis kialakítása személyes interjúk és helyszíni adatgyűjtés módszerével történt. Az adatok elsődleges forrásai a vállalkozások mérlegbeszámolóí, üzemgazdasági elemzései, tenyésztési alapbizonylatok.

A termelés színvonalát jellemző hazai mutatók összehasonlítása néhány EU ország hasonló értékével, lehetőséget adott az országos-, és regionális állati termék-termelés várható jövőbeni helyzetére vonatkozó következtetések levonására. Ezek a következtetések (prognosztizált változások) szolgálhatnak

alapul a célszerű (szükségszerű) változtatásokhoz, a fejlesztési irányok kijelöléséhez. Kalkulációk készültek az EU állattenyésztési termelést befolyásoló szabályozásainak regionális hatásaival kapcsolatban is.

Az állattenyésztési termelés eredményességét döntően befolyásoló takarmányozási költségek jövőbeni alakulásának megismerése céljából vizsgáltam a Budapesti Árutőzsde (BÁT) határidős gabona jegyzéseit. Az itt gyűjtött adatokból számításokat végeztem annak bemutatására, hogy a gazdasági szemestermények áralakulása hogyan befolyásolja a különböző állati termékek termelésének fajlagos költségét.

A kapott eredmények figyelembe vételével általános tendenciák határozhatók meg, amiből a következő időszak állati termék termelésének regionális modellje felrajzolható. Az előzőekben vázolt elemzések során kapott eredmények alapján a kritikus pontok és területek feltárhatók és a lehetséges kitérés, fejlődési pályák meghatározása is megtörténhet.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

A Nyugat-Dunántúli Régiót mezőgazdasági szempontból eltérő adottságú megyék alkotják. Győr-Moson-Sopron megyében az országos átlagot meghaladó részarányú a szántóterület, Vas- és Zala megyében pedig mintegy 30 %-os az erdőborítottság. Zala megyében a gyepterület részaránya magas. A Régió mezőgazdasági tevékenységén belül meghatározó az állattenyésztés súlya. Az itt élő lakosság körében nagy hagyományokkal bír a szarvasmarha-, a pulyka- és a baromfitartás. A Régió gépellátottsága lényegesen jobb, mint az országos átlag.

A Régió állatállományának változását vizsgálva megállapítható, hogy a rendszerváltozás hatalmas törést okozott. Visszaesett a termelés és az

állatlétszám, az egész gazdaság más alapokon szerveződött újjá. Ennek eredményeként a szarvasmarha és a sertés esetében a 2004-es évben már enyhe létszámemelkedés mutatkozik. A baromfiágazatban az egyes évekre erős létszámingadozás jellemző, összességében azonban stagnálás mutatkozik. Az utóbbi években a tojótyúk és a pulyka esetében határozott létszámnövekedés tapasztalható.

A szarvasmarhatartás hagyományosan Győr-Moson-Sopron megyében koncentrálódik. Sertésből még szembetűnőbb ennek a megyének a dominanciája, miután a Régió sertésállományának több, mint fele itt található. A baromfiállomány megoszlása sokkal változatosabb képet mutat. A négy év átlagában azonban nagyjából kiegyenlítődnek az állományviszonyok. A legkisebb szarvasmarhalétszám tartósan Zala-, míg a legalacsonyabb sertéslétszám Vas megyére jellemző.

Az általam vizsgált időszakban – a sertésállományt kivéve – a gazdasági szervezetek tartották a Régió állatállományának nagyobb hányadát. A vizsgált 4 év átlagában az összes szarvasmarha 66,5 %-át, a tehéneknek pedig 72,7 %-át a társas vállalkozások tartották. Ez a folyamat egyértelműen az állomány koncentrációjának irányába mutat, ami a hatékonyság és a versenyképesség fokozásának alapvető tényezője.

A Régió sertéságazatáról általánosságban megállapítható, hogy a vizsgált években mindkét szektorban csökkent az állománylétszám. A Régiót alkotó megyéken belül jelentős különbségek mutatkoztak. A 2001-es magas termelői árak hatására 2002-ben érzékelhetően nőtt az értékesített hízósertések száma mindhárom megyében.

A baromfiágazatról általánosságban megállapítható, hogy a 2000-es évhez viszonyítva mindkét szektorban nőtt az állománylétszám. A növekedő tendencia mögött azonban komoly eltérések, időbeni hullámzások

mutatkoznak. A vizsgált időszak átlagában a tyúkfélék létszámának nagyobb %-át gazdasági társaságok nevelték. A Régió pulykatermelésében Vas megye jár élen, a Régióban tartott összes pulyka közel 80 %-a itt található, ami a korábban kialakult és jól működő vertikális integrációs tevékenységnek tulajdonítható, melyet a SáGa Foods Rt. végez.

A vizsgált állatfajok főbb termelési mutatói és jövedelem-viszonyai a Nyugat-Dunántúli Régióban 2000-2003. között

A Régióban az egyes évek hozamszintje követi az országos és az AKII tesztüzemi tendenciákat. A Régióban az egy tehénre jutó tejtermelés elmarad az országos átlagtól és az AKII tesztüzemi eredményektől egyaránt. A tejtermelés szempontjából legjelentősebb Győr-Moson-Sopron megyében azonban a regionális átlagnál lényegesen magasabb a tejtermelés színvonala, a megyei tehenészetek koncentrációja ugyancsak lényegesen nagyobb, mint az országos átlag. A tehénlétszám 73 %-át társas gazdaságokban tenyésztik, ahol az átlagos üzemi létszám eléri a 656 db-ot. Ez az érték messze meghaladja a Nyugat-európai átlagot és a vezető tejtermelő országokban mért értékeket is. A leggyengébb eredmények Zala- és Vas megye egyéni gazdálkodóinál tapasztalhatók, az általuk tehenenként kifejt tej mennyisége az egyes években csupán 3 000 liter körül alakult. Ennek hatására jelentős termelési színvonal-különbség alakult ki a Régió gazdasági szervezetei és magántermelői között.

Az egyéni gazdálkodók felismerték, hogy az olcsó tömegtakarmányon tartott, illetve legeltetéses húsmarha-tartásra áttérve nagyobb jövedelmet állíthatnak elő, mint egy rossz hatékonyságú tejgazdaságban. A Régióban a marhahíztlás jelentősége ma még kisebb, de az EU csatlakozás követő

fejlesztési lehetőségek, kiegészülve a jelentős mértékű támogatásokkal, az egyik lehetséges kitörési pontot jelenthetik a szarvasmarha-ágazat számára.

A Régió sertéstartásának állattenyésztésen belüli súlya kisebb, mint az országos átlag. A termelés jellemző mutatói azonban az országos átlaghoz, illetve az AKII tesztüzemi adatokhoz hasonlóak. A Régió sertéstartói veszteségesen termeltek. Ennek okai komplexek, de főként a tartási, takarmányozási technológia nem megfelelő színvonalára vezethetők vissza.

A Nyugat-Dunántúli Régiót az országos átlagot meghaladó méretű brojlerhizlalás és pulykanevelés jellemzi. A Régióban 3 nagy feldolgozó üzem is tevékenykedik. Jól jellemzi az ágazatok jelentőségét, hogy az országos átlaghoz viszonyítva itt közel kétszeres a brojlercsirke aránya, valamint, hogy a teljes hazai pulykalétszám közel harmada itt található. A termelési mutatók nem maradnak el jelentősen Európa vezető csirkehizlalóinak eredményeitől. Az 1 kg élőtömegre vetített takarmány mennyisége azonban valamivel több, mint versenytársaiké. Az ágazat számára nem is az EU-n belüli verseny jelent nagy kihívást, hanem Brazília, az USA, Thaiföld és Argentína hiszen ezekben az országokban a ráfordítások lényegesen kisebbek.

A Nyugat-Dunántúli Régió állati-termék termelésének üzemi modellje

A Nyugat-Dunántúli Régió állattenyésztésének vizsgálata, valamint a régióban működő 6 vállalkozás üzemgazdasági részletes elemzése általános tendenciák meghatározására adott lehetőséget. Ez alapján felvázolható a régióban az egyes ágazatok állati-termék előállításának üzemi modellje.

A Régió szarvasmarha ágazatán belül a legalább 600 db tehenet tenyésztő üzem lehet modell értékű. Ilyen méretnagyság mellett biztosítható a

gazdaságos termék-előállítás feltétele. A termelés színvonalának el kell érni az egy tehénre vetített 7000 litert. A tömeg- és az abraktakarmány ellátási háttérének biztosítása érdekében minimum 480-500 ha mezőgazdasági területnek kell a vállalkozáshoz tartoznia. Az egy liter tej előállítása érdekében felhasznált ráfordítások teljes összege nem haladhatja meg a 62 Ft-ot, mivel az EU csatlakozást követően a tej termelői ára tartósan 68 Ft/liter árszinten várható. A 62 Ft/l-es főtermék-előállítás költsége mellett elérhető, hogy az igénybe vett támogatásokkal együtt, egyedenként 55-60 000 Ft éves jövedelem képződjön. Az ágazatban legmegfelelőbb működési formája a gazdasági társaság.

A kisméretű és alacsony termelési színvonalú tejtermelő gazdaságokban marhahizlálásra és húshasznú tehéntartásra célszerű váltani. Ebben az ágazatban már viszonylag alacsony, 35-40 db/év hízóállat kibocsátás mellett is megfelelő jövedelmet lehet elérni. A takarmány-ellátáshoz szükséges terület 25-30 ha, ami a Régióban könnyen biztosítható. A takarmányozást elsősorban a legelő területek hasznosítására célszerű alapozni. A jövedelem legfőbb forrása az EU által biztosított támogatás. Az ágazat sikeres műveléséhez legalkalmasabb az egyéni gazdálkodási forma.

A sertéshizlálásban modellként egy olyan, legalább közepes méretű üzem határozható meg, amely éves szinten 4 500-5 000 db hízót bocsát ki. Ehhez rendelkezik a hízóalapanyag utánpótlását biztosító tenyészállománnyal is. Ez az üzem méret még kellő rugalmassággal rendelkezik és alkalmazkodni tud a sertéságazatban rendszeresen bekövetkező ciklikussághoz. Eleget tud tenni a környezetvédelmi és állatjóléti követelményeknek.

A termelési színvonal mutatói közül hazánkban elsősorban az 1 kg tömeggyarapodáshoz felhasznált takarmány mennyiségét kell közelíteni az EU átlagához. A csatlakozás időpontjában kialakult értékesítési ár (280-290

Ft) tartósnak tűnik, ezért 1 kg élőtömeg előállítás teljes költsége nem haladhatja meg a 270-273 Ft-ot. Elodázhatatlanok a műszaki- és technológiai fejlesztések. A működési forma általános modellje a Régióban az egyéni gazdálkodás lehet.

A baromfitenyésztés modellértékű üzeme olyan állattartó vállalkozás lehet, ahol évente legalább 100 000 db brojler, illetve 50 000 db hizott pulyka nevelése folyik. Ez a nagyság szükséges ahhoz, hogy elégséges tömegű jövedelem képződjön egy, a tevékenységgel foglalkozó család számára. Jellemző ugyanis erre az ágazatra az egyéni, családi gazdasági forma. A Régióban általánosan kialakult termelési színvonal megfelelő, annak fenntartása elégséges.

Az Európai Unió csatlakozás objektív módon fokozza a versenyt a termelők, a feldolgozók, sőt még a forgalmazók számára is. Ebben az erősödő piaci harcban a legkiszolgáltatottabb helyzetben az alapanyag-termelők vannak. Az elaprózott gazdálkodási szereplők Nyugat-Európában évtizedek óta közösen szereznek be és értékesítenek, termékeiket saját tulajdonú feldolgozó üzemekben dolgozzák fel. Az együttműködésre az élesedő versenyben a Nyugat-Dunántúli Régióban is feltétlen szükség van – különösen a baromfitartásban és a sertésenyésztésben – ahol meghatározó a kis- és közepes üzemi mérettel rendelkező egyéni gazdálkodók részaránya.

A Régióban elegendő számú és megfelelő méretű élelmiszer-feldolgozó üzem található, melyek köré kialakítható lenne a közös érdekeken nyugvó integráció. Az integrációt az EU piacokért folyó harc segítése mellett a piacvédelem új, kifinomult módszerei ellen is fel lehetne használni: az EU által megkövetelt élelmiszer-biztonsági, élelmiszer-minőségi, higiéniai, állatjóléti, környezet- és tájvédelmi, eredet- és származás igazolási előírások, pontos dokumentációk közös teljesítése jelentős többletkehertől, költségtől

szabadíthatná meg a termelőt. Erre nagyon jó példa a már ismertett pulykahús-termelés termékpályán létrejött integráció a Régióban, amely jól alkalmazható a baromfi- és sertéságazatban is.

A KUTATÁS ÚJ ÉS ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI

1. Vizsgálataim során azt tapasztaltam, hogy Magyarországon, így a Nyugat-Dunántúli Régióban is tartós takarmánygabona túltermeléssel kell számolni. Ennek hatására, valamint a korlátozott export lehetőségek miatt, a takarmány-gabona féleségek beszerzési ára a fizikai piacon alacsonyabb szintre várható, mint az uniós intervenciós felvásárlási ár. Ez az állattenyésztést folytató gazdálkodók számára árelőnyt jelent. A Budapesti Árutőzsde határidős jegyzései alapján számolva, a különböző takarmánygabona féleségek beszerzési árelőnye 1 000 - 4 000 Ft között változhat a Régióban a különböző időszakokban.
2. A takarmánygabona tartósan alacsony beszerzési ára következtében kisebb fajlagos ráfordítások mellett állíthatók elő az egyes állati termékek. Az egységnyi állati termék előállítás érdekében felhasznált keveréktakarmány mennyiségétől függő a költségcsökkenés mértéke. A nagyobb abrakfogyasztó baromfi- és sertéságazatokban 3-5 %-os, míg a tejtermelésben 2-3 %-os ráfordítás-csökkenés kalkulálható a Nyugat-Dunántúli Régióban állattenyésztést folytató gazdálkodók esetében.
3. Megállapítottam, hogy az EU csatlakozást követően – a többi állattenyésztési ágazattal ellentétben – jelentősen nőtt a marhahízalás és a húshasznú tehéntartás támogatottsága. Az egy értékesített állat után igénybe vehető támogatás összege elérheti a 45 000 Ft-ot, amennyiben az

extenzív tartás körülményei is megvalósulnak. Ez jó lehetőséget, kitörési pontot jelenthet a Régióban alacsony hatékonysággal termelő, kis üzemi mérettel rendelkező, főként egyéni gazdálkodók számára. A termékváltáshoz a környezeti feltételek adottak, mivel elsősorban Vas és Zala megye nagyterületű és jó minőségű gyepterülettel rendelkezik.

4. A marhahízalással és húsmarha tartással foglalkozó családi gazdaság 14 ha szántó és 15 ha legelő használata mellett eleget tud tenni az extenzív tartás követelményeinek. Az éves 35 darab körüli átlagos állománylétszámból értékesített 25-28 db vágóállat elégséges jövedelmet termel egy átlagos családi gazdaságban dolgozó két főfoglalkozású személy számára. Az elvégzett számítás szerint az egy főre vetített elérhető jövedelem 1 200 000 Ft évente.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A Nyugat-Dunántúli Régió főbb állattenyésztési ágazatainak (szarvasmarha, sertés, baromfi) 2000-2004. közötti helyzetelemzése, az elemzésből származó eredmények országos adatokkal, valamint az EU hasonló értékeinek (mutatóinak) összevetésével a régiós állattenyésztés jelenlegi állapotáról és jövőbeni lehetőségeiről az alábbi megállapítások tehetők:

1. **A gazdasági mutatók alapján a Nyugat-Dunántúli Régió az ország egyik legfejlettebb tervezési, statisztikai régiója.** Az egy főre jutó GDP 1 703 000 Ft. Alacsony (4,4 %-os) a munkanélküliség, kiemelkedő a

külföldi tőke jelenléte, fejlett az infrastruktúra és átlagosnál nagyobb az iparosodottság foka.

2. A Nyugat-Dunántúli Régió mezőgazdaságát azonos folyamatok jellemzik a rendszerváltást követően, mint ami az országban zajlott le. **Az 1985-ben számlált szarvasmarha-létszám 2000-ig 58,2 %-kal, a sertéslétszám 47,5 %-kal, a tyúkfélék állománya 42,3 %-kal csökkent.** 100 ha mezőgazdasági területre 40 számosállat jut, ami 10 %-kal több, mint az országos átlag. A Régió természeti adottságai változatosak, Győr-Moson-Sopron megyére az átlagot meghaladó szántó, míg Vas- és Zala megyére az országos átlaghoz viszonyítva közel kétszeres erdősültség jellemző.
3. A Nyugat-Dunántúli Régióban az állatállomány létszáma 2002-2003. között csökkent. **A szarvasmarha-létszám fogyásának mértéke (10 %) megegyezett az országosan mért értékekkel. Az országos tendenciától eltérően sertéslétszám csak kismértékben (4 %) esett vissza, míg a tyúkfélék létszáma az országos átlagot meghaladóan nőtt. A tyúkfélékre a Régióban is jellemző az egyes évek közötti nagymértékű állományingadozás. Ettől eltérően viszonylagos állandóságot és kiegyenlítettséget mutat a pulykalétszám, ami a stabilan kiépült vertikális integrációnak köszönhető.**
4. A Régió állattenyésztésének gazdasági formák szerinti alakulása eltéréseket mutat az egyes fajoknál. **A szarvasmarha létszám közel 70 %-át a gazdasági szervezetek tenyésztették.** Jellemzően csökkent a gazdasági szervezeteken belül a szövetkezetek által tartott szarvasmarha állomány részaránya és ugyanilyen mértékben nőtt a gazdasági társaságok állatlétszáma. **Régiós átlagban a gazdasági szervezetek 541 db, az egyéni gazdálkodók pedig közel 9 db szarvasmarhát neveltek.** A

vizsgált időszakban a létszám-koncentráció az egyéni szervezeteknél volt határozottabb.

A sertéstartás esetében az egyéni gazdálkodók dominanciája a jellemző. A gazdasági társaságok súlya csupán Győr-Moson-Sopron megyében nagyobb. Ennél az állatfajnál is megfigyelhető a szövetkezeti forma visszaszorulása.

A Régióban **a tyúkfélék esetében is nagyobb az egyéni gazdálkodók által tartott állomány részaránya, mint a gazdasági szervezeteké.** A létszám alakulásában nagyobb eltérések tapasztalhatók, ugyanúgy, mint a vizsgált időszak egyes évei között.

Külön kiemelkedő a régióban a pulykatenyésztés, amelyben folyamatosan növekvő, meghatározó részarányt képviselnek a gazdasági szervezetek. A pulykaállomány 80 %-a Vas megyében koncentrálódik.

5. **A Nyugat-Dunántúli Régióban a pulykatartás sikerének meghatározó eleme az itt működő feldolgozó vállalat által kialakított vertikális integráció, amely kiterjed a termékpálya minden lényeges összetevőjére, szereplőjére.** Ennek eredményeként biztos piaci háttér mellett közel 140 termelő évente mintegy 3,5 millió pulykát állít elő, kiszámítható és tervezhető körülmények között. Ez a jól működő integráció kialakítható lenne a Régióban megtalálható többi baromfi-feldolgozó és sertésvágó üzemben is.
6. A termék-előállítás színvonala az egyes állatfajok esetében a Régióban jó. **Az egy tehénre jutó tejtermelés 2003-ban 5 441 l volt, ami 547 literrel marad el az országos átlagból.** A Régió egyéni és gazdasági szervezetei a vizsgált időszakban változó mértékű (5-8 Ft/l), de jövedelmező termelést folytattak. Az önköltség folyamatosan

emelkedett, amelyet 2003-ig ellensúlyozott az értékesítési ár növekedése. 2004-ben a felvásárlási ár átlag 10 Ft/l-es csökkenése és a támogatások megszűnése veszteségessé tette a tejtermelést.

A sertéshízalásban a régió termelői az országos átlaghoz hasonló termelési színvonalat mutatnak. Évente kissé változó az 1 kg tömeggyarapodáshoz felhasznált abrak mennyisége (~3,8 kg), amely azonban jelentősen meghaladja az élenjáró Nyugat-Európai államokban átlagosan felhasznált abrak mennyiségét (~2,8 kg). A sertéshízalás, a 2001-es év kivételével, veszteséges volt, amit részben ellensúlyoztak nemzeti támogatások.

A brojler-hízalók a Régióban az országos átlagnál kissé jobb fajlagos takarmány-felhasználás mellett (~1,9 kg) állítanak elő 1 kg élőtömeget. Ez kissé ugyan elmarad a vezető Nyugat-Európai országok átlagából, de az előállítási költség még így is 8-10 %-kal **alacsonyabb a Régióban.** Az ágazat számára az igazi versenyt a tengerentúli államok jelentik. A szomszédos Ausztriához hasonlóan tudatosítani kell, hogy a magyar terméket szigorúbb előírások, minőségi szabályok mellett termelik, ezért biztonságosabbak, jobb minőségűek. Ezzel párhuzamosan hangsúlyozni kell, hogy a saját termék fogyasztása munkahelyet teremt, növeli a nemzeti összterméket, hozzájárul a vidéki életforma fenntartásához, a vidéki környezet, a táj és a falusi kultúra megőrzéséhez.

7. Az EU csatlakozást követően az egyes állati termékek pozíciója változóan alakul. **A tejtermelés fajlagos költsége a Régióban azonos vagy kissé jobb, mint az uniós versenytársaké. A tej felvásárlási árának kiegyenlítődése a csatlakozás évében megtörtént, a Régióban 66 Ft/l**

átlagos értéket mutat. A sertéshús-termelésben a fogyasztás bővülése és az árak kismértű emelkedése, majd enyhe visszaesése **várható a következő 5 évben. A baromfi-hús-fogyasztásának és értékesítési árának középtávon enyhe, de egyenletes emelkedésével lehet számolni az EU belső piacán, ami kedvez a Régióban termelők számára.**

8. **A Nyugat-Dunántúli Régió**n belül jelentős szerepe lehet a marhahizlalásnak, illetve a húsmarha-tartásnak. Erre jó alapot ad, hogy Vas-, de különösen Zala megye területén elegendő és jó minőségű legelő található, illetve, hogy az egyéni gazdálkodók által e két megyében tartott tehének 56-57 %-a húshasznú. Az EU csatlakozás után ez az ágazat jelentős többlet-támogatásban és a jelenleg meglévő állománynál magasabb létszám-kvótában részesül. Ennek hatására az egy állat értékesítésével maximálisan elérhető jövedelem 55 000 Ft körül alakulhat. Ezen összeg alapján modell-számítással megállapítottam, hogy egy családi gazdaság, két főfoglalkozású taggal a Régióban kialakult átlagjövedelmi szintnek megfelelő keresetre tehet szert. Ennek eléréséhez a gazdaságnak elegendő 10 ha szántó és 15 ha legelő területtel rendelkezni. Az itt megtermelt takarmányon évente 31 db hízómarhát kell tenyészteni, amiből 25 db-ot értékesíteni szükséges. Az egy főre jutó jövedelem ebben az esetben elérheti az 1 240 000 Ft/év összeget.
9. Az Európai Unió csatlakozást követően alapvetően megváltozott a mezőgazdaság támogatási rendszere. A megváltozott támogatási rendszerben az állattenyésztő ágazatok közül a baromfi- és a sertéstartás gyakorlatilag nem részesül kifizetésben, a tejtermelés kisebb dotációt kap, mint a csatlakozás előtt. Növekedett viszont a

hízómarha, és a hústehén-tartás támogatása (70,7 illetve 64,1 Ft/kg), valamint a támogatásban részesíthető állatlétszám. A legnagyobb szubvenciót a GOFR növényeket termelő gazdálkodók kaphatják.

10. **A Régióban 6 állattenyésztő üzem került részletes vizsgálatra. A kapott adatok alapján megállapítható, hogy mind a három tejtermelő gazdaságban lényegesen magasabb, 7 000 litert meghaladó az egy tehénre jutó tejtermelés.** A genetikai- és technikai háttér mindhárom esetben az átlagot meghaladó. A termelési-, ezen belül a takarmányozási költségek csökkentésével, valamint a genetikai potenciálnak megfelelő termelési színvonal elérésével nagy biztonsággal állítható, hogy versenyképesek lesznek az Európai Unió megnövekedett piacán is.

A vizsgált sertésenyésztő gazdaságok termelési és gazdálkodási adatai hasonlóak a Régióban tapasztalható átlagértékekhez. A termelés természetes mutatói elmaradnak az Európai Unió meghatározó sertéshús-előállítóinak eredményeitől. A takarmány-felhasználás közel másfélszerese, az egy kocára vetített hízóértékesítés pedig háromnegyede az élenjáró termelőkének. A takarmány-költségek, valamint az egyéb költségek szintje jó, alacsonyabb, mint a versenytársaké. Az elmaradás oka a technológiai színvonal elégtelensége és a nem megfelelő tartási- és takarmányozási körülmények.

Az vizsgált nagyméretű brojler-hizlaló gazdaság fejlett technológiával és tenyészanyaggal, kiváló menedzsmenttel dolgozik.

A termék-előállítás mutatói kissé jobbak, mint a Régiós átlag, megközelítik a vezető Nyugat-európai országok színvonalát. A tartási- és takarmányozási technológia finomításával a közeljövő eredményes gazdálkodása biztosítottnak látszik.

11. Az állati termék-előállítás legnagyobb ráfordítását jelentő **takarmányozási költségek vizsgálata során megállapítottam, hogy Magyarország és ezen belül Nyugat-Dunántúli Régió hosszú távú komparatív előnyökkel rendelkezik**, hiszen hazánk termeli az Európai Unióban a legnagyobb takarmánygabona felesleget és ez a túltermelés tartósan mutatkozik. A nagy terményfelesleg, és Magyarország földrajzi elhelyezkedése miatt (távoli tengeri kikötők) a takarmánygabona árak tartósan alacsonyan, az intervenciók felvásárlási árak alatt alakulhatnak a fizikai piacon. Számításaim szerint **a különböző időszakokban a takarmánygabona félék 1 241 - 4 807 Ft-tal lehetnek olcsóbbak az állattartóknak, mint az arra az időszakra kalkulált telephelyi intervenciók felvásárlási ár.** Ez pozitívan befolyásolja az állati termék-előállítás költségeit. Az alacsonyabb takarmánygabona árak miatt 3-5 %-kal csökkehet a baromfi- és a sertéshús, 2-3 %-kal a tehéntej-előállítási költsége a Nyugat-európai versenytársakhoz viszonyítva.

12. Az elvégzett vizsgálatok alapján üzemi modellek kerültek felállításra. A modellek alapján **a Nyugat-Dunántúli Régióban a minimum 600 db tehenet tartó gazdasági szervezet lehet nyereséges, amely egy tehenre vetítve legalább 7 000 liter tejet termel évente, maximum 62 Ft/l ráfordítás mellett.** A sertéshizlalásban elsősorban az egyéni vállalkozási forma lehet sikeres, amennyiben évente **legalább 4 500-5 000 db hízót bocsát ki és az 1 kg élőtömeg-gyarapodásra felhasznált abrak mennyisége 3 kg körül alakul.** A baromfitartás szintén egyéni gazdálkodási formában lehet sikeres. A **termelés méretei: legalább 100 000 db brojler vagy 50 000 db hízott pulyka** évente, a Régióban kialakult termelési és eredményességi színvonal mellett.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBŐL ÍRT TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK

Idegen nyelven megjelent, lektorált publikációk:

- 1) Gergely I. - Tenk A. - Szentirmay A. (2005): Expected effect of EU accession to the income of a family farm, dealing with cultivation of plants.
Acta Agronomica Óváriensis Vol. 46. No. 2. p:187-197.

Magyar nyelven megjelent, lektorált publikációk:

- 2) Gergely I. - Tenk A. - Szentirmay A. (2004): Növénytermelő Kft. jövedelmének várható alakulása az EU-ban.
Gazdálkodás. XLVIII. évf. 2. p: 26-34.
- 3) Szentirmay A. - Gergely I. (2004): Vertikális integrációk az élelmiszergazdaságban.
Gazdálkodás. XLIX. évf. 2. p: 63-72.

Konferencia közlemények magyar nyelven:

- 4) Szentirmay A. - Gergely I. (2003): A 2002. évi SAPARD pályázatok értékelése.
„A gazdálkodás esélyei az Európai Unióban” Tudományos Konferencia, Mosonmagyaróvár, szakmai kiadvány
- 5) Gergely I. - Szentirmay A. (2003): Az EU-csatlakozás hatásainak vizsgálata egy konkrét árunövény termelő gazdaságban.

„A gazdálkodás esélyei az Európai Unióban” Tudományos Konferencia, Mosonmagyaróvár, szakmai kiadvány

- 6) Gergely I. - Szentirmay A. (2003): Az EU csatlakozás fontosabb hatásai a szántóföldi növénytermesztésre.

XLV. Georgikon Napok „Új stratégiák az agrárgazdaságban” Tudományos Konferencia, Keszthely, szakmai kiadvány

- 7) Szentirmay A. - Gergely I. (2003): A baromfiágazat vertikális integrációja mint stratégiai lehetősége.

XLV. Georgikon Napok „Új stratégiák az agrárgazdaságban” Tudományos Konferencia, Keszthely, szakmai kiadvány

- 8) Gergely I. - Szentirmay A. (2004): A forint Euró árfolyam változás hatása a növénytermesztés jövedelmezőségére.

„Az Európai Unióban” Nemzetközi Konferencia, Mosonmagyaróvár, szakmai kiadvány

Tudományos fórumokon megtartott előadások:

- 9) Gergely I. - Szentirmay A. (2003): Az EU-csatlakozás hatásainak vizsgálata egy konkrét árunövény termelő gazdaságban.

„A gazdálkodás esélyei az Európai Unióban” Tudományos Konferencia, Mosonmagyaróvár, szakmai kiadvány

- 10) Gergely I. - Szentirmay A. (2003): Az EU csatlakozás fontosabb hatásai a szántóföldi növénytermesztésre.

XLV. Georgikon Napok „Új stratégiák az agrárgazdaságban”
Tudományos Konferencia, Keszthely, szakmai kiadvány

- 11) Gergely I. - Szentirmay A. (2004): A forint Euró árfolyam változás hatása a növénytermesztés jövedelmezőségére.
„Az Európai Unióban” Nemzetközi Konferencia, Mosonmagyaróvár,
szakmai kiadvány